

Воронешки државен универзитет
Русија

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип,
С. Македонија

Воронежский государственный университет
Россия

Универзитет имени Гоце Делчева, г. Штип,
С. Македонија

Voronezh State University
Russia

Goce Delcev University in Stip,
N. Macedonia

I

Шестая международная научная
конференция

Шеста меѓународна научна
конференција

Sixth International Scientific Conference

ФИЛКО FILKO

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
СБОРНИК СТАТЕЙ
CONFERENCE PROCEEDINGS

18-19 октџбри 2021 / 18-19 октомври 2021 / 18-19 October 2021

Воронешки државен универзитет
Русија
Воронежский государственный университет
Россия
Voronezh State University
Russia

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип,
С. Македонија
Универзитет имени Гоце Делчева, г. Штип,
С. Македонија
Goce Delcev University in Stip,
N. Macedonia

Шестая международная научная
конференция

Шеста меѓународна научна
конференција

Sixth International Scientific Conference

ФИЛКО FILKO

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ СБОРНИК СТАТЕЙ CONFERENCE PROCEEDINGS

18-19 октјабрја 2021 / 18-19 октомври 2021 / 18-19 October 2021

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
СБОРНИК СТАТЕЙ
CONFERENCE PROCEEDINGS

ФИЛКО
FILKO

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

80(062)
821.163.3.09(062)

ЗБОРНИК на трудови [Електронски извор] / Шестата меѓународна научна конференција ФИЛКО филологија, култура, и образование, 18-19 октомври 2021 = Сборник статей / Шестая международная научная конференция ФИЛКО филология, культура и образование, 18-19 октября 2021 = Conference proceedings / Sixth International scientific conference FILKO philology, culture and education, 18-19 October 2021 ; [главен и одговорен уредник Драгана Кузмановска]. - Штип : Универзитет "Гоце Делчев", 2022

Начин на пристапување (URL):
<https://js.ugd.edu.mk/index.php/fe/issue/view/289>. - Текст во ПДФ формат, содржи 295 стр., илустр. - Наслов превземен од екранот. - Трудови на мак., рус. и англ. јазик. - Фусноти кон текстот. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-244-871-8

а) Филологија -- Собири б) Македонска книжевност -- Компаративни студии -- Собири в) Англиска книжевност -- Компаративни студии -- Собири г) Руска книжевност -- Компаративни студии -- Собири д) Високо образование -- Онлајн-настава -- Ковид -- Собири

COBISS.MK-ID 56582405

ОРГАНИЗАЦИСКИ КОМИТЕТ

Жана Грачева, Филолошки факултет при ВГУ
Драгана Кузмановска, Филолошки факултет при УГД
Татјана А. Тернова, Филолошки факултет при ВГУ
Весна Коцева, Филолошки факултет при УГД
Генадиј Ф. Коваљов, Филолошки факултет при ВГУ
Ана Витанова Рингачева, Филолошки факултет при УГД
Лариса В. Рибачева, Филолошки факултет при ВГУ
Костадин Голаков, Филолошки факултет при УГД

МЕЃУНАРОДЕН ПРОГРАМСКИ КОМИТЕТ

Драгана Кузмановска (С. Македонија)
Даниела Коцева (С. Македонија)
Светлана Јакимовска (С. Македонија)
Ева Ѓорѓиевска (С. Македонија)
Ана Витанова Рингачева (С. Македонија)
Силвана Симоска (С. Македонија)
Татјана Стојановска Иванова (С. Македонија)
Лариса В. Рибачева (Русија)
Софија Заболотнаја (Русија)
Татјана А. Тернова (Русија)
Татјана Атанасоска (Австрија)
Олег Н. Фенчук (Белорусија)
Јулиа Дончева (Бугарија)
Мадлен Данова (Бугарија)
Билјана Мариќ (Босна и Херцеговина)
Душко Певуља (Босна и Херцеговина)
Волф Ошлис (Германија)
Волфганг Моч (Германија)
Габриела Б. Клајн (Италија)
Михал Ванке (Полска)
Мајкл Рокланд (САД)
Даниела Костадиновиќ (Србија)
Милутин Ѓуричковиќ (Србија)
Селена Станковиќ (Србија)
Тамара Валчик-Булик (Србија)
Ахмед Ѓуншен (Турција)
Нецати Демир (Турција)
Шерифе Сехер Ерол Чал'шкан (Турција)
Карин Руке-Брутен (Франција)
Танван Тонтат (Франција)

Технички секретар

Ирина Аржанова
Наташа Сарафова

Главен и одговорен уредник

Драгана Кузмановска

Јазично уредување

Даница Атанасовска-Гаврилова (македонски јазик)
Марјана Розенфелд (руски јазик)
Биљана Иванова (англиски јазик)
Снежана Кирова (англиски јазик)
Татјана Уланска (англиски јазик)

Техничко уредување

Кире Зафиров

Адреса на организацискиот комитет:

Воронешки државен универзитет
Филолошки факултет
г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Русија

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. Македонија

Е-пошта: filko.conference@gmail.com

Веб-страница: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

Година на издавање и печатење - 2022

Место на издавање - Штип

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Жанна Грачева, Филологический факультет при ВГУ
Драгана Кузмановска, Филологический факультет при УГД
Татьяна А. Тернова, Филологический факультет при ВГУ
Весна Коцева, Филологический факультет при УГД
Геннадий Ф. Ковалев, Филологический факультет при ВГУ
Ана Витанова-Рингачева, Филологический факультет при УГД
Лариса В. Рыбачева, Филологический факультет при ВГУ
Костадин Голаков, Филологический факультет при УГД

МЕЖДУНАРОДНАЯ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Драгана Кузмановска (С. Македония)
Даниела Коцева (С. Македония)
Светлана Якимовска (С. Македония)
Ева Гёргиевска (С. Македония)
Ана Витанова-Рингачева (С. Македония)
Силвана Симоска (С. Македония)
Татьяна Стояновска-Иванова (С. Македония)
Лариса В. Рыбачева (Россия)
Софья Заболотная (Россия)
Татьяна А. Тернова (Россия)
Татяна Атанасоска (Австрия)
Олег Н. Фенчук (Беларусь)
Мадлен Данова (Болгария)
Юлиа Дончева (Болгария)
Биляна Марич (Босния и Херцеговина)
Душко Певуля (Босния и Херцеговина)
Вольф Ошлис (Германия)
Волфганг Моч (Германия)
Габриелла Б. Клейн (Италия)
Михал Ванке (Польша)
Майкл Рокланд (США)
Даниела Костадинович (Сербия)
Милутин Джуричкович (Сербия)
Селена Станкович (Сербия)
Тамара Валчич-Булич (Сербия)
Ахмед Гюншен (Турция)
Неджати Демир (Турция)
Шерифе Сехер Эрол Чал'шкан (Турция)
Карин Рукэ-Брутэн (Франция)
Танван Тонтат (Франция)

Ученый секретарь

Ирина Аржанова
Наташа Сарафова

Главный редактор

Драгана Кузмановска

Языковая редакция

Даница Атанасовска-Гаврилова (македонский язык)
Марьяна Розенфельд (русский язык)
Бильяна Иванова (английский язык)
Снежана Кирова (английский язык)
Татьяна Уланска (английский язык)

Техническое редактирование

Кире Зафиров

Адрес организационного комитета

Воронежский государственный университет
Филологический факультет
г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Россия

Университет им. Гоце Делчева – Штип

Филологический факультет
ул. „Крсте Мисирков“ д. 10-А
Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. С. Македония

Э-почта: filko.conference@gmail.com

Веб-сайт: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/fe>

Год издания и печати - 2022

Место публикации - Штип

EDITORIAL STAFF

Zhanna Gracheva, Faculty of Philology, VGU
Dragana Kuzmanovska, Faculty of Philology, UGD
Tatyana A. Ternova, Faculty of Philology, VGU
Vesna Koceva, Faculty of Philology, UGD
Genadiy F. Kovalyov, Faculty of Philology, VGU
Ana Vitanova Ringacheva, Faculty of Philology, UGD
Larisa V. Rybatcheva, Faculty of Philology, VGU
Kostadin Golakov, Faculty of Philology, UGD

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

Dragana Kuzmanovska (N. Macedonia)
Daniela Koceva (N. Macedonia)
Svetlana Jakimovska (N. Macedonia)
Eva Gjorgjievska (Macedonia)
Ana Vitanova Ringacheva (N. Macedonia)
Silvana Simoska (N. Macedonia)
Tatjana Stojanovska-Ivanova (N. Macedonia)
Larisa V. Rybatcheva (Russia)
Sofya Zabolotnaya (Russia)
Tatyana A. Ternova (Russia)
Tatjana Atanasoska (Austria)
Oleg N. Fenchuk (Belarus)
Biljana Maric (Bosnia and Herzegovina)
Dushko Pevulja (Bosnia and Herzegovina)
Madlen Doncheva (Bulgaria)
Yulia Doncheva (Bulgaria)
Karine Rouquet-Brutin (France)
That Thanh-Vân Ton (France)
Wolf Ochlies (Germany)
Wolfgang Motch (Germany)
Gabriella B. Klein (Italy)
Michal Wanke (Poland)
Danijela Kostadinovic (Serbia)
Milutin Djurichkovic (Serbia)
Selena Stankovic (Serbia)
Tamara Valchic-Bulic (Serbia)
Ahmed Gunshen (Turkey)
Necati Demir (Turkey)
Şerife Seher Erol Çalışkan (Turkey)
Michael Rockland (USA)

Conference secretary

Irina Arzhanova
Natasha Sarafova

Editor in Chief

Dragana Kuzmanovska

Language editor

Danica Atanasovska-Gavrilova (Macedonian)
Maryana Rozenfeld (Russian)
Biljana Ivanova (English)
Snezana Kirova (English)
Tatjana Ulanska (English)

Technical editing

Kire Zafirov

Address of the Organizational Committee

Voronezh State University

Faculty of Philology

10 pl. Lenina, Voronezh, 394006, Russia

Goce Delcev University - Stip

Faulty of Philology

Krste Misirkov St. 10-A

PO Box 201, Stip - 2000, Republic of Macedonia

E-mail: filko.conference@gmail.com

Web-site: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

Year of publication - 2022

Place of publication - Stip

СОДРЖИНА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1. Adili Bujar, Petrovska Sonja and Xhambazi Gzim - GENDER AND LEVEL OF TEACHERS' KNOWLEDGE ON KEY FEATURES OF INTERCULTURAL EDUCATION.....	13
2. Ćeklić Nina S. - CONCEPTUAL POSITION AS A COMPOSITION PRINCIPLE IN REMNANTS OF THE WORLD BY IGOR MAROJEVIĆ.....	23
3. Gjorgjeva Ivana, Jankova Alagjovska Natka - ANGELA CARTER'S BLOODY CHAMBER IN RELATION TO THE SECOND WAVE FEMINISM	31
4. Пиев Крсте, Поп Зариева Наталија, Крстева Марија, Донеv Драган - THE NOTION OF BANISHMENT IN SHAKESPEARE'S PLAYS	39
5. Ivanova Biljana, Kuzmanovska Dragana, Kirova Snezana - FOREIGN LANGUAGE ACQUISITION IN SCHOOLS.....	45
6. Јованова-Митковска Снежана- КВАЛИТАТИВНАТА МЕТОДОЛОГИЈА И НЕЈЗИНАТА ПРИМЕНА ВО ОПШТЕСТВЕНИТЕ И ХУМАНИСТИЧКИТЕ НАУКИ	49
7. Крстев Марија, Донеv Драган, Поп Зариева Наталија, Илиев Крсте HEMINGWAY IN HEMINGWAY'S GIRL.....	59
8. Kujundžić Maja, Ćeklić Nina - SOCILINGUISTIC USE OF THE PASSIVE IN TWO 19TH CENTURY BRITISH NOVELS.....	65
9. Vangelov Nikola - INTERCULTURAL CHARACTERISTICS OF DIGITAL MARKETING	75
10. Антониевски Горан, Асани Агим - КАРАКТЕРИСТИКИ НА ГАСТРОНОМИЈАТА ВО ПОЛОШКИОТ РЕГИОН.....	83
11. Аржанова Ирина- СУЩНОСТЪ ЧЕЛОВЕКА И ИДЕАЛЫ ЖИЗНИ У СЛАВЯН.....	91
12. Арязмова Ольга Витальевна - ЛИТЕРАТУРНЫЙ ТРАВЕЛОГ В ЛИНГВОКУЛЬТУРНОМ ИЗМЕРЕНИИ (на материале «Африканской книги» А. М. Стесина).....	99
13. Bangoji Salija -TEACHER COMPETENCIES FOR THE KNOWLEDGE SOCIETY	105
14. Василевская Анастасия - РАБОТА С ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ДЕТАЛЬЮ НА УРОКАХ ЛИТЕРАТУРЫ В СРЕДНЕЙ ШКОЛЕ.....	113
15. Витанова-Рингачева Ана, Мицева Сузана ЈУРУЦИТЕ – МАКЕДОНСКИТЕ АМИШИ.....	117
16. Гальцова Дарья - СИНОНИМИЧЕСКИЕ СООТВЕТСТВИЯ В НАИМЕНОВАНИЯХ ОБРАГОВ (НА МАТЕРИАЛЕ ВОРОНЕЖСКИХ ГОВОРОВ)	123
17. Гладышева Светлана - КНИГОИЗДАТЕЛЬСТВО «СЛОВО» В СОЦИОКУЛЬТУРНОМ ПРОСТРАНСТВЕ РУССКОГО ЗАРУБЕЖЬЯ.....	129
18. Голаков Костадин, Методијески Дејан - КАРАКТЕРИСТИКИ НА РУСКАТА ГАСТРОНОМИЈА.....	135
19. Грачева Жанна, Ганделидзе Диана - ЯЗЫКОВАЯ МОДА В РОССИИ НАЧАЛА XXI ВЕКА.....	143

20. Гркова-Беадер Марија - ПРАВОПИСОТ ВО НАСТАВАТА ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ВО ОСНОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ	155
21. Денкова Јованка - БЕГСТВО ВО/ОД ВИРТУЕЛНАТА РЕАЛНОСТ НА СОНИШТАТА	165
22. Ђуричковиќ Милутин - РУСКА ДРАМА ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ НА СРПСКОМ ЈЕЗИКУ	175
23. Донев Драган, Поп Зариева Наталија, Костова Кристина, Илиев Крсте ИГИТАЛНИТЕ НОМАДИ КАКО КУЛТУРОЛОШКИ ФЕНОМЕН ВО СОВРЕМЕНОТО ОПШТЕСТВО.....	185
24. Иљина Татјана, Моу Шужань - ОСОБЕННОСТИ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ В РОССИИ И КИТАЕ.....	191
25. Иванов Стефан, Мартиновска Банде Цвета, Ивановска Билјана ОБРАБОТКА НА ПРИРОДЕН ЈАЗИК СО ТЕХНИКИ НА МАШИНСКО УЧЕЊЕ	197
26. Ивановска Билјана, Џафери Гзим - ГОВОРНИТЕ ЧИНОВИ И НИВНАТА ПОВРЗАНОСТ СО УЧТИВОСТА ВО ВРЕМЕ НА КОРОНА КРИЗАТА	203
27. Карначук Ирина - КЛАССИЧЕСКАЯ ЛИТЕРАТУРА КАК СПОСОБ СОХРАНЕНИЯ НРАВСТВЕННОСТИ НА УРОКАХ ЛИТЕРАТУРЫ В СРЕДНЕЙ ШКОЛЕ	209
28. Ковилоски Славчо - ЗА ПОСТОЕЊЕТО НА МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНА КРИТИКА ВО XIX ВЕК.....	213
29. Косяков Сергей - ИСТОРИЯ ПОПЕЧИТЕЛЬСТВА О СЛЕПЫХ И БИБЛИОТЕЧНОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ НЕЗРЯЧИХ В ВОРОНЕЖСКОЙ ОБЛАСТИ	221
30. Котев Иван - ПРАВДАТА И НЕПРАВДАТА ВО ФОЛКЛОРОТ (Во македонските народни песни, приказни и кратките жанри)	227
31. Мелкадзе Нанули - ЗАСТОЛЪЕ КАК ФРАГМЕНТ ГРУЗИНСКОЙ ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЫ МИРА	237
32. Младеновска-Ристовска Катерина - КУЛТОТ НА ВОДАТА ВО РЕЛИГИЈАТА НА АНТИЧКИТЕ МАКЕДОНЦИ.....	245
33. Нагина Ксения - ОБ УЧЕБНЫХ ПОСОБИЯХ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ: ПРОБЛЕМЫ ИЗУЧЕНИЯ ТВОРЧЕСТВА Л. ТОЛСТОГО	253
34. Негриевска Надица - СИНТАКСИЧКИ ФУНКЦИИ НА ПРОСТИТЕ ПРЕДЛОЗИ ВО ИТАЛИЈАНСКИОТ ЈАЗИК И НИВНИТЕ МОЖНИ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	261
35. Пигунова Ксения - СПОСОБЫ ОРГАНИЗАЦИИ ПРОСТРАНСТВЕННО-ВРЕМЕННОЙ КАРТИНЫ МИРА В РОМАНЕ ЕВГЕНИЯ ВОДОЛАЗКИНА «ЛАВР».....	271
36. Попов Сергей - ДИАЛЕКТНАЯ ГЕОГРАФИЧЕСКАЯ ЛЕКСИКА В РЕГИОНАЛЬНОЙ ТОПОНИМИИ РОССИИ	279
37. Рогич Петја -БУГАРСКИОТ, МАКЕДОНСКИОТ И СРПСКИОТ ЈАЗИК – СЛИЧНОСТИ И РАЗЛИКИ.....	283
38. Сарафова Наташа - РАДИКАЛНООСЛОБОДИТЕЛНИОТ ФЕМИНИЗАМ ВО ДЕЛАТА НА АНГЕЛА КАРТЕР	291
39. Саздова Викторија, Ивановска Билјана - ЈАЗИЧНИТЕ ЕДИНИЦИ СО ПОЗИТИВЕН ЕМОЦИОНАЛЕН ПРИЗНАК ВО ЈАЗИЧНИОТ ПАР ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	299

40. Стојановска-Стефанова Анета, Рунчева-Тасев Христина, Магдинчева Шопова Марија - КОМУНИКАЦИСКИ ПРЕДИЗВИЦИ ВО МУЛТИКУЛТУРНИТЕ ОПШТЕСТВА.....	307
41. Тасевска Марица - ОНЛАЈН НАСТАВАТА ПО ГЕРМАНСКИ ЈАЗИК ВО ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЈА. ИСКУСТВА И ПРЕДИЗВИЦИ.....	315
42. Тернова Татјана, Фролова Анна - РЕПРЕЗЕНТАЦИЈА ПАМЈАТИ В ПОЕЗИИ ОКСАНЫ ВАСЈАКИНОЙ	321
43. Ткаченко Дмитрий - ИНКЛУЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В РОССИИ В КОНТЕКСТЕ ЕВРОПЕЙСКОГО ОПЫТА	327
44. Ткаченко Татјана - ОПЫТ ОБРАЩЕНИЯ К СЛАВЯНСКИМ ЯЗЫКАМ НА ЗАНЯТИЯХ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ В СПОРТИВНОМ ВУЗЕ	333
45. Тодорова Марија, Уланска Татјана - ПЕРЦЕПЦИЈАТА НА СТУДЕНТИТЕ ЗА ОНЛАЈН НАСТАВАТА ПО ШПАНСКИ И АНГЛИСКИ ЈАЗИК ВО УСЛОВИ НА ПАНДЕМИЈА	339
46. Урумова-Марковска Славица - ТЕХНОЛОГИЈАТА ВО ОБРАЗОВАНИЕТО КАКО ПРЕДИЗВИК ЗА ЗДРАВ ДЕТСКИ РАЗВОЈ	347
47. Цацков Оливер - МОРАВСКАТА МИСИЈА НА КИРИЛ И МЕТОДИЈА ЗНАЧАЕН ФАКТОР ЗА СЛОВЕНСКАТА ПИСМЕНОСТ.....	355
48. Шутаров Васко - СПЕЦИФИКИ НА МАКЕДОНСКАТА КУЛТУРНА ДИПЛОМАТИЈА	363

КОМУНИКАЦИСКИ ПРЕДИЗВИЦИ ВО МУЛТИКУЛТУРНИТЕ ОПШТЕСТВА

**Анета Стојановска-Стефанова¹, Христина Рунчева-Тасев²,
Марија Магдинчева Шопова³**

¹Доцент, Универзитет “Гоце Делчев”-Штип,
E-mail адреса: aneta.stojanovska@ugd.edu.mk

²Вонреден професор, Универзитет “Св.Кирил и Методиј”-Скопје,
E-mail адреса: h.runchevatasev@pf.ukim.edu.mk

³ Вонреден професор, Универзитет “Гоце Делчев”-Штип,
E-mail адреса: marija.magdinceva@ugd.edu.mk

Апстракт

Дијалогот меѓу етничките заедници помага да се избегнат недоразбирањата и недовербата помеѓу различните групи на луѓе, за решавање на економските, социјалните, хуманитарните, културните и политичките проблеми со споделување на искуствата на национално, регионално, интер-регионално и меѓународно ниво.

Токму во таа насока медиумите играат исклучително важна улога во обликувањето на јавното мислење и треба да придонесуваат за меѓусебно разбирање меѓу припадниците на различните етнички и верски заедници, преку зголемување на нивното знаење - едни за други.

Трудот има за цел да ја анализира улогата на медиумите во справувањето со предизвиците наметнати од начинот на комуникација во едно мултикултурното општество. Во мултиетнички општества, како македонското, медиумите имаат суштинска улога кога станува збор за рефлектирање на културната разноликост, а начинот на кој медиумите ги отсликуваат одделните општествени групи може лесно да поттикне и низа негативни процеси и појави како што се стереотипи, ксенофобија, говор на омраза или етноцентризам.

Конвенционалните (традиционалните), но и новите медиуми, имаат голем потенцијал да го олеснат дијалогот меѓу етничките заедници во едно општество, но истовремено претставуваат и закана за одржувањето на баланс на односите во етнички разнолико општество.

Авторите ќе констатираат дека оваа цел е остварлива преку проширување на знаењата кои се однесуваат на различните вредносни системи и практики на другите културни, верски, етнички и социјални групи. Но, истовремено овој потенцијал не е едноставно да се реализира, поради тоа што медиумите работат под различни ограничувања и влијанија, кои пак можат да доведат до кратковидно, еднодимензионално, стереотипно и пристрасно пренесување на настаните поврзани со другите култури и различности.

Клучни зборови: *дијалог, медиуми, човекови права, етникуми, мултикултурализам*

Вовед

Слободата на изразувањето и слободата на медиумите претставуваат камен темелник на едно демократско општество. Улогата на медиумите е да информираат. Секој има право да прима и пренесува информации без вмешување на властите. Ова право е загарантирано со сите важни меѓународни документи кои ги има ратификувано Република Македонија, како што се Универзалната декларација на Обединетите нации за човекови права од 1948 година, Меѓународната конвенција за граѓанските и политички права од 1994 година како и Европската конвенција за заштитата на човековите права и основните слободи од 1997 година. Во секоја држава креирањето на јавното мислење завзема значајно место. Носителите на политичката власт, во зависност од степенот на демократијата, во зависност од политичкиот систем и уставното уредување, сите на свој начин тежнеат кон обезбедување на наклоноста на јавното мислење, со цел подолго и посигурно да владеат. Отука, јасно е дека авното мислење претставува сложен општествен и политички феномен. Слободите и правата се основен критериум и мерило за положбата и улогата на човекот и граѓанинот во општеството, од една страна и демократичноста на режимот (системот), од друга. Тие се инструмент за ограничување на власта и оневозможување на нејзината арбитраност и злоупотреба. Знаејќи дека јавното мислење создава судови за начинот на делување на заедницата и вреднување за постапките на власта, очекувано е носителите на политичката власт да се трудат да го наметнат своето влијание врз креирањето на јавното мислење, со цел да ја задржат или одржат власта. Јавното мислење како облик на политичка свест се доведува во врска со политичкиот систем како институционална подлога на политичкиот процес.

Односите со јавноста пак, можат да се опишат со неколку зборови: перцепција, углед, кредибилитет, доверба, слога и заемно разбирање и сеопфатно известување за се' што се однесува на државата и општеството¹. Денешната практика за односи со јавноста е флуидна и сложена. Потребно е да внесеме во нашата литература нови теории од други дисциплини за да го подобриме нашето концептуално разбирање на областа и поцелосно да ги истражиме импликациите на постмодерните теории за практиката на односи со јавноста².

Слободата на медиумите е либерална вредност која извира од филозофијата на слободата и еднаквоста на граѓаните која е втемелена уште од времето на либерализмот. Тогаш се зборувало за слобода на печатот, бидејќи другите медиуми се појавуваат подоцна. Таа е израз на демократските стремежи на граѓаните за повисоки политички права и воспоставување на политичка контрола над политичката власт. Нема апсолутна слобода на медиумите, како што нема ни апсолутно слободна човекова активност.

Слободата на печатот (медиумите) не значи апсолутна слобода на медиумите да пишуваат и објавуваат секакви информации. Ниту во најдемократските општества не е допуштено медиумите да објавуваат осетливи информации со кои се загрозува безбедноста на државата или пак детска порнографија. Филозофијата на слободата на медиумите е во тоа да се одреди границата на

¹ Груевски Т, 2007, "Односи со јавност", Студиорум-Скопје

² Karla K. Gower (2006) Public Relations Research at the Crossroads, Journal of Public Relations Research, 18:2, 177-190, DOI: [10.1207/s1532754xjpr1802_6](https://doi.org/10.1207/s1532754xjpr1802_6)

таа слобода, односно да се воспостави рамнотежа меѓу слободата на медиумите и слободата на изразување. Во животот постојат ситуации кога во јавен интерес е да се ограничи принципот на максималното зборување на вистината заради повисоки општествени интереси³.

Макијавели, исто така истакнува дека постојана грижа на владетелот треба да биде придобивањето на наклоноста на јавното мислење, доколку сака да ја зачува власта и личната безбедност⁴. При дефинирање на поимот јавно мислење треба да се има во вид поимното определување на термините маса, јавност, публика и политичка јавност. *Јавноста* е општествен и политички простор, во кој настанува и делува јавното мислење. Таа е придобивка и услов на политичката демократија. Јавноста постои секаде каде постои публика.

Публиката пак, ја сочинуваат голем број на луѓе, кои имаат заеднички интереси или делат заеднички став за некое прашање. Така, читателите на некој весник, студентите, членовите на некој клуб и слично можат да послужат како примери за јавност. Она што ја држи јавноста поврзана е интелектот, а она што ја поврзува масата е емоцијата. Масата се собира на едно место, а публиката е дисперзирана⁵.

Масата претставува латентна социјална сила, а публиката е помобилен фактор на социјални настани. Публиката може да опстане како структура само ако постојат т.н. создавачки центри како што се редакциите на средствата за масовни комуникации, театарски куќи, спортски клубови и тн. Врската меѓу публиката и поединецот е од психолошко потекло и се конституира со актиноста на некој од тие центри, кои со своето делување ја воспоставуваат врската меѓу луѓето блиски по афинитет, вкус или интерес, поради што се диференцираат типови публика⁶. Токму затоа во обликување на јавното мислење во мултиетнички општества постои нагласена потреба да се води грижа за изборот на темите и начинот на пласирање со цел информациите кои се споделуваат да може да ги зближат припадниците на различни етникуми.

1. Значењето на дијалогот во мултиетничките заедници

Етничката разновидност во едно општество е конструктивна и движечка сила на човештвото, а не причина за поделба и конфронтација. Дијалогот меѓу нациите, според тоа, ги потврдува правата истите да бидат «различни» и да бидат «еднакви» истовремено. Дијалогот има за цел да придонесе за подлабоко меѓусебно разбирање меѓу народите кои припаѓаат на различни етнички заедници со зголемување на нивното знаење на едни за други, различниот систем на вредности, мотивации, начини на размислување и начин на живот. Како тековен и мирен процес, таквиот дијалог се базира на толеранција и меѓусебно почитување и притоа бара од сите учесници да се вклучат во него, на еднакво рамниште и да ги слушаат внимателно едни од други различните гледни точки.

³ Мајхошев А., (2015), *Слобода на медиумите*, Годишен зборник на Правниот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ - Штип (5), стр. 1-7.

⁴ Повеќе кај: Макијавели Николо, (2009), *Владетелот*, Ѓурѓа Скопје

⁵ Perry A. John, Perry K. Erna, (1958), *The Social Web*, New York, стр.279

⁶ Đorđević Toma, (1975), *Političko javno mnenje*, Novi Sad, str.88

Дијалогот меѓу етничките заедници помага да се избегнат недоразбирањата и недовербата помеѓу различните групи на луѓе, за решавање на економските, социјалните, хуманитарните, културните и политичките проблеми со споделување на искуствата на национално, регионално, интер-регионално и меѓународно ниво.

Медиумите во една држава припаѓаат на групата учесници во креирањето на дијалогот помеѓу различни етнички групи, заедно со останатите активни чинители како што се верските заедници, цивилното општество и меѓународната заедница.

Можеби најтешки за класификација се токму медиумите со оглед на тоа што тие припаѓаат на цивилното општество, економската сфера (тие се ентитети кои генерираат профит), а може во голем број на случаи да припаѓаат и на политичката сфера (државни телевизии на пример). Така нивната класификација како неформални актери не е сосем точна, иако нивното постоење не е предвидено во уставниот дизајн не само на нашата држава, туку и на најголем дел од државите⁷. Политиката на некој начин претставува вештина на придобивање на општествената јавност или неутрализирање на нејзиниот отпор. Односот помеѓу јавното мислење и носителите на власт е двонасочен: јавното мислење ја обликува политиката, но и политичарите го обликуваат јавното мислење⁸. Знаејќи дека јавното мислење создава судови за начинот на делување на заедницата и вреднување за постапките на власта, очекувано е политичките властодржци да се трудат да го наметнат своето влијание врз креирањето на јавното мислење, со цел да ја задржат или одржат власта. Јавното мислење како облик на политичка свест се доведува во врска со политичкиот систем како институционална подлога на политичкиот процес. Демократскиот политички систем, како вкупност на облици на организација преку кои се одвива политичкиот живот, како свесно насочувана активност, станува најзначаен услов за формирање на слободно јавно мислење. Демократијата постои кога постојат канали за остварување на постојано, слободно и законско признато влијание на општествените сили на јавната власт. Демократското одлучување не би било можно без слободно формирано и известно јавно мислење, кое има можност слободно да го изрече својот критички став за работа на било кој од носителите на власта⁹. Оттука одлики на јавното мислење во демократијата се: самостојно донесување на ставови, критичко расудување за начинот на вршење на општите работи и вреднување или укажување на добрите и лошите страни на вршењето ма власта, односно таквиот критички однос спрема општеството го определува карактерот на јавното мислење. Но, сепак ваквото определување на јавното мислење во демократијата претставува една идеално-типска конструкција. Во стварноста јавното мислење се јавува со сите свои доблести и недостатоци¹⁰.

⁷ Марковиќ Н., Поповиќ М., (2015), "Политички Дијалог", Фондација Конрад Аденауер во Република Македонија во соработка со Институт за демократија "Societas civilis"-Скопје, стр.54.

⁸ Климовски С., (2001), *Уставен и политички систем*, Просветно Дело АД - Скопје, стр.995-996

⁹ *Ibid*, стр.996

¹⁰ Milic Vladimir, (1992), *Socijalni lik politickog javnog mnenja vo "Radzanje javnog mnenja I politickih stranaka"*, Beograd, str.100

2. Улогата на медиумите во мултиетнички општества и комуникациски бариери

Суштинска функција на медиумите е обврската да поттикнуваат дебата во општеството за важни прашања од јавен интерес. Освен тоа, тие играат и претставничка улога, да им се даде глас на оние што се најнемоќни во општеството, но имаат и огромен потенцијал (доколку сакаат) да “изградат мостови“ помеѓу различните етнички групи. Македонскиот Устав ги гарантира граѓанските права и слободи и владеењето на правото. Исто така, во членот 16 се гарантира и слободата на изразувањето слободата на медиумите: „Се гарантира слободата на уверувањето, совеста, мислата и јавното изразување на мислата. Се гарантира слободата на говорот, јавниот настап, јавното информирање и слободното основање на институции за јавно информирање. Се гарантира слободниот пристап кон информациите, слободата на примање и пренесување на информации“¹¹. Истиот член го гарантира правото на одговор и исправка како и заштита на изворите на информации. Со последната одредба од овој член изричито се забранува цензурата. Ваквиот либерален концепт во Уставот со кој се гарантира слободата на медиумите, се операционализира и во медиумското законодавство. Во членот три на Законот за медиуми¹², меѓу другото, се гарантира слободата за пренесување на информации за информирање на јавноста и плурализам и разновидност на медиумите. Во нашата држава, слични гаранции за слободата на медиумите се предвидени и во Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, донесен во 2013 година¹³ кој беше усогласен со Директивите на Европската Унија, па во себе ги инкорпорира стандардите од земјите членки на ЕУ. Членот 3 од законот инсистира јавниот радиодифузни сервис, Македонската радио телевизија и регуларното тело на медиуми да бидат транспарентни, независни, ефикасни и отчетни. Воспоставени се и високи професионални стандарди и начела за новинарите во јавниот сервис. Членот 111¹⁴ од законот во детали ги обработува стандардите на Советот на Европа дека новинарите и уредниците на јавниот сервис при продукција на програмите треба да се водат од начелото на вистинитост, непристрасност и сеопфатност на информациите. Во истиот член е вградено и начелото на политичка независност и автономија на новинарите, за правење јасна дистинкција меѓу информација и став, политичка избалансираност и плурализам на гледишта¹⁵. Во таа смисла и Меѓународната Федерација на новинарите и Кодексот на новинарите на Македонија (член 14, 15, 16) предупредуваат дека новинарите треба да избегнуваат надворешни интереси и поврзувања, кои можат да им наштетат на нивната репутација на непристрасност, правичност и интегритет. Истакнатите новинари, како што се водечките колумнисти во весниците и популарните презентери на телевизиските програми, треба особено да водат

¹¹ Устав на РМ, <http://www.sobranie.mk/ustav-na-rm.nspх>, последно пристапено на 2 јули, 2016

¹² Закон за медиуми, <http://bit.ly/1KCyZK1>, последно пристапено на 2 јули, 2016

¹³ Закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, <http://bit.ly/1Vg6Pg5>, последно пристапено на 12 јули, 2016

¹⁴ *Ibid*, page 31

¹⁵ Извор: Здружение на новинари на Македонија – ЗНМ, http://www.znm.org.mk/drupal-7.7/sites/default/files/Analiza%20mediumski%20sektor%20MK%20septemvri%202015_0.pdf,

последно пристапено 10 јули, 2016

сметка за својата непристрасност и да известуваат балансирано, да обезбедат професионална дистанца од политичкиот субјект, да ја негуваат културата на говорот, да го чуваат угледот на својата професија, да не го употребуваат својот медиум за пресметка со личности, вклучувајќи ги и своите колеги, и да одбијат работна задача доколку е во спротивност со принципите на новинарската професија и Кодексот.

Имајќи ги предвид овие вредности и права, медиумите во мултикултурните општества играат важна улога во обликувањето на јавното мислење. Тие имаат голем потенцијал да го олеснат дијалогот меѓу етничките заедници, преку проширување на јавното знаење за вредносните системи и практики на другите културни, верски, етнички и социјални групи. Овој потенцијал, сепак, не е едноставно да се реализира, поради тоа што медиумите работат под различни ограничувања, како што се финансиските ограничувања и силната конкуренција, понатаму комерцијалните маркетинг размислувања, можни идеолошки предрасуди од страна на определени приватни медиуми, но и поради јавна побарувачка за сензационални и «егзотични» вести, или зголемената побарувачка за визуелни материјали. Овие ограничувања, најчесто можат да доведат до кратковидно, едно-димензионално, стереотипно и пристрасно пренесување на настаните поврзани со другите култури или етникуми.

Медиумските професионалци треба да станат повеќе свесни за виталната улога што медиумите ја играат во информирањето на јавноста и во нејзиниот силен потенцијал, во насока да се поттикне правдата, мирот и меѓусебното почитување помеѓу различните културни, верски, етнички и социјални групи, на национално и на меѓународно ниво.

Слични на конвенционалните (традиционални) медиуми, т.н. нови медиуми и нови информации и комуникациски технологии отелотворуваат огромен потенцијал за да се олесни дијалогот меѓу етничките заедници. На пример, интернетот нуди огромна можност членови од една заедница лесно да комуницираат со членовите на други културни и социјални заедници, без оглед на националните или на други граници.

Сепак, треба да биде јасно наведено дека пристапот до нови информации и комуникациска технологија не е рамномерно распространет низ целиот свет. Повеќето интернет корисници се наоѓаат во западниот дел на развиените капиталистички и индустријализирани земји. За да се реализира потенцијалот на новите технологии за дијалози помеѓу заедниците, повеќе напори ќе треба да се направат да се подобри оваа нерамнотежа. Јазикот, исто така, претставува пречка за целосна реализација на потенцијалот на новите комуникациски технологии за подобрување на дијалогот меѓу различните заедници, етнички, религиски и национални.

Отука улогата на новите форми на медиумите во олеснување на дијалогот меѓу заедниците, дава предност во примената на дијалог “лице-в-лице“, односно директна комуникација, која служи како најдобро средство за да се поправат искривените, стереотипни ставови за другите групи на луѓе или настани во други култури, кои се формирани врз основа на информациите добиени индиректно, на пример, преку медиумите.

Комуникацијата “лице-в-лице“, е од примарно значење во охрабрувањето на поголемо меѓусебно разбирање помеѓу различни култури и цивилизации

во современиот свет. Иако, новите информатички технологии не можат да ја заменат директната комуникација “лице-в-лице“, сепак може да се користат како алатка за промовирање на повеќе директни форми на размена, што од своја страна нуди можности за директна комуникација помеѓу поединци на широко дисперзирани локации со интернет покриеност.

Комуникацијата со поединци со различно културно потекло може да дојде во застој или да биде под влијание на одредени бариери¹⁶. Постојат неколку можни бариери, а според Самовар и Портер¹⁷ тие се следниве:

- Барањето сличности,
- Намалување на несигурноста,
- Повлекување,
- Стереотипи,
- Предрасуди,
- Расизам и
- Етноцентризам.

Кога се во комуникација со другите, луѓето настојуваат да бараат сличности, што можеби е природно сè додека од тоа не е загрозна и интеркултурната комуникација. „Заради барањето сличности со другите, луѓето се обидуваат да ги исклучат оние што поседуваат културна специфичност“.

Заклучок

Трудот во редовите погоре даде дескриптивен и теоретски приод кон анализата и улогата на медиумите во справувањето со предизвиците наметнати од начинот на комуникација во едно мултикултурното општество. Кога ги анализираме актерите кои учествуваат во креирањето на дијалогот помеѓу различни етнички групи, покрај политичките партии, невладините организации, верските заедници и меѓународното општество, можеме да заклучиме дека медиумите имаат подеднакво важна улога во обликувањето на јавното мислење за определени важни и чувствителни прашања. Заради различната сопственичка структура и ориентираноста кон остварување на профит, тешко е да се категоризираат медиумите Конвенционалните (традиционалните), но и новите медиуми, имаат голем потенцијал да го олеснат дијалогот меѓу етничките заедници во едно општество, но истовремено претставуваат и закана за одржувањето на баланс на односите во етнички разнолико општество. Новинарите преку приказот во своите стории и написи и уредниците преку изборот на теми кои се емитуваат во информативните изданија, имаат голем потенцијал да го олеснат дијалогот меѓу етничките заедници. Оваа цел е остварлива преку проширување на јавното знаење за вредносните системи и практики на другите културни, верски, етнички и социјални групи. Медиумите преку својот потенцијал можат да помогнат да се прошири јавното знаење за различните вредносни системи. Но, сепак неизбежно е да се напомене дека медиумите работат исправени и пред бројни ограничувања и бариери, имајќи предвид дека медиумите имаат различни сопственички структури, истите се насочени кон остварување профит, а може да се соочат и со финансиски

¹⁶ Тунева М, 2020, “Односите со јавноста и интелектуализмот (Комуникација и информирање за Охридскиот рамковен договор)“, Принт фактори, Скопје, стр.29

¹⁷ Samovar, L.A. and Porter, R.E. (2004) (8th edition), *Communication Between Cultures*, Wadsworth Publishing.

ограничувања, тие честопати се наклонети и во поддршка на политиките на определена политичка партија, па може да имаат и идеолошки ограничувања и јазични баиери. Овие ограничувања, најчесто можат да доведат до кратковидно, едно-димензионално, стереотипно и пристрасно пренесување на настаните поврзани со другите култури и различности. Отука, медиумските професионалци кај традиционалните медиуми, треба да станат се повеќе свесни за виталната улога што медиумите ја играат во информирањето на јавноста и во големината на нејзиниот потенцијал, со цел да се поттикне правдата, мирот и меѓусебното почитување помеѓу различните културни, верски, етнички и социјални групи, на национално и на меѓународно ниво. Во мултиетнички општества, како македонското, можеме да заклучиме дека медиумите имаат суштинска улога кога станува збор за рефлектирање на културната разноликост, а начинот на кој медиумите ги отсликуваат одделните општествени групи може лесно да поттикне и низа негативни процеси и појави како што се стереотипи, ксенофобија, говор на омраза или етноцентризам.

Користена литература

1. Đorđević Jovan, 1957, *O javnom mnenju*, Beograd, str.9
2. Đorđević Toma, (1975), *Političko javno mnenje*, Novi Sad, str.88
3. Habermas Jürgen, (1969), *Javno Mnenje*, Beograd, str.124.
4. Karla K. Gower (2006) *Public Relations Research at the Crossroads*, *Journal of Public Relations Research*, 18:2, 177-190, DOI: [10.1207/s1532754xjpr1802_6](https://doi.org/10.1207/s1532754xjpr1802_6)
5. Milic Vladimir, (1992), *Socijalni lik politickog javnog mnenja vo "Radzanje javnog mnenja I politickih stranaka"*, Beograd, str.100
6. Perry A. John, Perry K. Erna, (1958), *The Social Web*, New York, стр.279
7. Samovar, L.A. and Porter, R.E. (2004) (8th edition), *Communication Between Cultures*, Wadsworth Publishing.
8. Тунева М, 2020, "Односите со јавноста и интелектуализмот (Комуникација и информирање за Охридскиот рамковен договор)", Принт фактори, Скопје, стр.29
9. Груевски Т, 2007, "Односи со јавност", Студиорум-Скопје
10. Закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, <http://bit.ly/1Vg6Pg5>, последно пристапено на 12 јули, 2016
11. Закон за медиуми, <http://bit.ly/1KCyZK1>, последно пристапено на 2 јули, 2016
12. Здружение на новинари на Македонија – ЗНМ, http://www.znm.org.mk/drupal-7.7/sites/default/files/Analiza%20mediumski%20sektor%20MK%20septemvri%202015_0.pdf, последно пристапено 10 јули, 2016
13. Климовски С., (2001), *Уставен и политички систем*, Просветно Дело АД - Скопје, стр.995-996
14. Мајхошев А., (2015), *Слобода на медиумите*, Годишен зборник на Правниот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ - Штип (5). стр, 1-7.
15. Макијавели Николо, (2009), *Владетелот*, Гурѓа Скопје
16. Марковиќ Н., Поповиќ М., (2015), "Политички Дијалог", Фондација Конрад Аденауер во Република Македонија во соработка со Институт за демократија "Societas civilis"-Скопје, стр.54.
17. Устав на РМ, <http://www.sobranie.mk/ustav-na-rm.nspk>, последно пристапено на 2 јули, 2016